

پایان نامه

کارشناسی ارشد

رشته علوم حدیث

گرایش تفسیر اثری

عنوان پایان نامه

بررسی تطبیقی روش آموزشی سخنرانی و شیوه‌های مرتبط با آن از دیدگاه معصومان علیهم‌السلام و آموزه‌های متداول

دانشجو

سید مصطفی بهشتی

استاد راهنما

حجة الاسلام والمسلمین دکتر کاظم قاضی زاده

استاد مشاور

حجة الاسلام والمسلمین دکتر سید علی حسینی زاده

ماه و سال دفاع

آذرماه ۱۳۸۸

چکیده:

از آنجا که محتوای آموزشی در هر رشته‌ای از علوم، مباحثی مشخص و معین است، بخش مهمی از آموزش، وابسته به روش‌های آموزشی است. بنابراین آنچه که در گستره و کیفیت انتقال اطلاعات و ماندگاری آنها تاثیر بسیار دارد، استفاده از روش‌ها و شیوه‌های مختلفی است که متناسب با مقتضیات متفاوت، انتخاب می‌گردد.

یکی از عمده‌ترین روش‌های آموزشی که شیوه‌های آموزشی بسیاری را نیز در پی دارد، روش آموزشی سخنرانی است. دانش امروز برای رسیدن به کیفیت آموزشی، راهکارها، روش‌ها و شیوه‌های متفاوتی را ارائه داده است که روش سخنرانی یکی از آنها است. معصومان (علیهم‌السلام) نیز به عنوان پایه‌ها، الگوها و بیان‌گران دین مبین اسلام، دیدگاه خاصی نسبت به روش‌ها و شیوه‌های آموزشی دارند که روش سخنرانی و شیوه‌هایی که به نحوی با آن مرتبط است نیز از آن جمله هستند.

پس از تدوین روش آموزشی سخنرانی و شیوه‌های مرتبط با آن از منظر معصومان (علیهم‌السلام) و بررسی تطبیقی مدل مطرح شده از سوی ایشان با آموزه‌های متداول در رشته علوم تربیتی، به این نتیجه می‌رسیم که علی‌رغم برخی تفاوت‌ها، اشتراکات زیربنایی بسیاری میان این دو دیدگاه وجود دارد.

اما با این حال تفاوت‌هایی نیز در هر دو دیدگاه وجود دارد که منشأ آن را باید به طور جداگانه در هر یک از آنها جستجو نمود.

برخی از تفاوت‌ها به اهمیت فراوان سخنوری در دیدگاه معصومان (علیهم‌السلام) بر می‌گردد. استفاده از روش سخنرانی در میان اقوام و ملل مختلف سابقه‌ای بسیار طولانی دارد. در میان عرب‌های جاهلی پیش از اسلام نیز این روش جایگاه مهمی داشته است. با این حال ظهور اسلام چنان بر گسترش و کارایی این روش افزود که گویا روشی جدید در اختیار بشر قرار گرفته است.

پیامبر خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله) و دیگر معصومان (علیهم‌السلام) در آموزش‌های خود از این روش استفاده خوبی برده‌اند و علاوه بر آنکه در تکمیل و تکامل این روش کوشیده‌اند، نسبت به بهبود بخشیدن به آن نیز دستور العمل‌هایی را ارائه نموده‌اند. این مساله باعث شده است که روش سخنرانی در این دیدگاه شاخ و برگ بسیاری داشته باشد و شیوه‌های بسیاری را ارائه نماید که منشأ برخی از تفاوت‌های میان این دو دیدگاه است.

رشد فکری جامعه بشری و پیشرفت تکنولوژی، دیدگاه متداول را به ارائه نکاتی برای افزایش کارایی روش‌های گوناگون تدریس واداشته است. این رشد و پیشرفت، منشأ برخی تفاوت‌های ظاهری میان این دو دیدگاه است.

سهولت استفاده از دیگر روش‌های آموزشی در دنیای امروز و محدودیت این استفاده در دوران معصومان (علیهم‌السلام) نیز منشأ دیگری برای این تفاوت‌ها است.

کلید واژه‌ها: روش‌های آموزشی، شیوه‌های آموزشی، روش سخنرانی، شیوه‌های سخنرانی، روش تدریس.

فهرست مطالب

۱	فصل اول: کلیات
۲	بیان مساله تحقیق
۳	اهمیت و ضرورت تحقیق
۳	اهداف تحقیق
۴	سوالات تحقیق
۴	پیشینه تحقیق
۴	دسته اول: منابعی که به مساله روش‌های آموزش در قرآن و یا سیره اهل بیت (علیهم‌السلام) پرداخته‌اند:
۵	دسته دوم: منابعی که به صورت مستقیم به موضوع سخنرانی در منظر آموزه‌های دینی پرداخته‌اند:
۶	دسته سوم: منابعی که در زمینه تبلیغ و یا روش‌های تبلیغی نگاشته شده است:
۷	دسته چهارم: منابع جامع‌روایی که به برخی از موضوعات مرتبط با سخنرانی پرداخته‌اند.
۸	نتایج علمی و عملی تحقیق
۸	تعریف مفاهیم مرتبط
۸	۱- آموزش (Instruction, teaching):
۸	۲- روش (method):
۹	۳- شیوه (procede):
۹	۴- معصومان (علیهم‌السلام):
۱۰	فصل دوم: «روش سخنرانی» از دیدگاه معصومان (علیهم‌السلام)
۱۱	مقدمه
۱۲	هدف از برگزاری سخنرانی
۱۳	بخش اول: مراحل اجرای روش سخنرانی
۱۳	مرحله اول: آمادگی
۱۳	۱- آمادگی روحی و جسمانی
۱۴	۲- مشخص نمودن هدف
۱۵	۳- آمادگی علمی یا محتوایی

- ۴- ساختار سخن و تدوین ۱۵
- ۵- آمادگی نسبت به موقعیت زمانی و مکانی ۱۶
- ۶- آمادگی نسبت به واکنش ها ۱۶
- ۷- آمادگی پاسخ‌گویی به سوالات احتمالی ۲۰
- مرحله دوم: طرح مقدمه برای سخنرانی ۲۰
- گفتار اول: ضرورت و عدم ضرورت مقدمه ۲۰
- گفتار دوم: کیفیت مقدمه ۲۵
- گفتار سوم: کمیت مقدمه ۲۶
- مرحله سوم: ارائه محتوای سخنرانی ۲۷
- مرحله چهارم: نتیجه‌گیری ۲۸
- بخش دوم: ارکان سخنرانی و ویژگی‌های آنها ۲۹
- ۱- سخنران: ۲۹
- الف) ویژگی‌های سخنران ۳۰
- ۱- آراستگی ظاهری ۳۰
- ۲- تعادل روحی و جسمی ۳۲
- ۳- تخصص در موضوع سخن (صلاحیت علمی) ۳۴
- ۴- پیشگام در عمل به کلام خویش ۳۵
- ۵- شجاع، صریح و قاطع در بیان حقایق ۳۸
- ۶- پرهیز از خودپسندی و غرور ۴۰
- ۷- مهربان و نرمخو ۴۲
- ۸- شادابی ۴۴
- ب) وظایف سخنران ۴۴
- ۱- مخاطب شناسی ۴۴
- ۲- آگاهی نسبت به موضوع ۴۷
- ۳- اندیشه و تعیین هدف ۴۹
- ۴- پرهیز از سخن مشکوک و شبهه ناک ۵۰
- ۵- به روز رسانی دانش (دانش افزایشی) ۵۱
- ۶- گزینش صحیح مطالب ۵۱
- ۷- آگاهی نسبت به نظریات دیگران ۵۲
- ۸- پرهیز از خود رأیی ۵۴

- ۹- پرهیز از زیاده روی در تکذیب دیگران ۵۵
- ۱۰- حد شناسی و صلاحیت سخن گویی ۵۶
- ۱۱- مراعات شادابی مخاطب ۵۹
- ۱۲- خندانند شنوندگان ۶۱
- ۱۳- رعایت تناسب زمان و مکان ۶۲
- ۱۴- برخورد صحیح در برابر پرسش ها ۶۸
- ۲- محتوای سخن ۷۲
- الف) ویژگی‌های درونی ۷۲
- ۱- جذاب ۷۲
- ۲- تازه و نفیس ۷۳
- ۳- قانع کننده ۷۴
- ۴- غنی و پرمحتوا ۷۵
- ۵- اندیشمندانه و سنجیده ۷۶
- ۶- استوار و منطقی و سیراب کننده اندیشه‌ها ۷۷
- ۷- ترغیب کننده شنوندگان و سیراب نمودن عواطف آنان ۷۸
- ۸- سودمند و پرفایده ۷۸
- ۹- بر پایه حق ۸۱
- ۱۰- منظم و هماهنگ ۸۲
- ۱۱- تاثیر گذار ۸۴
- ۱۲- مراعات ترتیب اهمیت و بیان تدریجی ۸۴
- ب) هماهنگی‌های بیرونی ۸۵
- ۱- هماهنگی با سن مخاطبان ۸۵
- ۲- هماهنگی با شایستگی مخاطبان ۸۶
- ۳- هماهنگی با میزان عقل، استعداد و گیرایی مخاطبان ۸۹
- ۴- هماهنگی با سطح دانش و توان علمی مخاطبان ۹۲
- ۵- هماهنگی سخن با فرهنگ مردم ۹۵
- ۳- شکل و ظاهر سخن ۹۶
- الف) بایسته‌ها ۹۶
- ۱- آغاز سخن با نام خدا ۹۶
- ۲- حمد خدا و درود بر پیامبر خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله) ۹۷
- ۳- پردازش مناسب سخن ۹۷

۹۹.....	۴- شیوایی بیان.....
۱۰۲.....	۵- گویایی سخن.....
۱۰۴.....	۶- روان و روشن بودن سخن.....
۱۰۵.....	۷- ساده و آسان.....
۱۰۶.....	۸- سرعت متناسب.....
۱۰۷.....	۹- نرمی سخن.....
۱۰۹.....	۱۰- آهنگ متناسب.....
۱۱۱.....	۱۱- حرکات متناسب.....
۱۱۴.....	۱۲- چهره و تغییرات مناسب آن.....
۱۱۵.....	۱۳- نگاه سخنران به شنوندگان.....
۱۱۶.....	ب) پرهیز از ناشایسته‌ها.....
۱۱۶.....	۱- پرهیز از تعبیرات زشت.....
۱۱۷.....	۲- پرهیز از توهین، تحقیر و تمسخر.....
۱۱۸.....	۳- پرهیز از تکرار و تکیه کلام‌های بی‌مورد.....
۱۱۹.....	۴- حجم سخنرانی.....
۱۱۹.....	الف) ارتباط رسایی و گویایی سخن با حجم آن.....
۱۲۰.....	کم‌گویی و نارسایی سخن.....
۱۲۱.....	زیاده‌گویی.....
۱۲۲.....	اقسام زیاده‌گویی.....
۱۲۶.....	حجم متناسب.....
۱۲۷.....	ب) انواع سخنرانی از جهت زمانی که به طول می‌انجامد.....
۱۳۱.....	۵- مخاطب یا شنونده.....
۱۳۱.....	وظایف و ویژگی‌های شنوندگان.....
۱۳۱.....	۱- حُسن استماع.....
۱۳۳.....	۲- توجه و اندیشیدن.....
۱۳۳.....	۳- تحلیل آموزه‌ها و پذیرش سخن حق.....
۱۳۴.....	۴- یادداشت برداری.....
۱۳۵.....	۵- پرسش نقاط مبهم.....
۱۳۵.....	۶- زمان و مکان.....
۱۳۶.....	- زمان سخنرانی.....
۱۳۶.....	- جایگاه سخنران.....

۱۳۷	جایگاه شنوندگان.....
۱۳۹	بخش سوم: شیوه‌ها و فنون سخنرانی.....
۱۳۹	الف- شیوه‌های منطقی.....
۱۴۱	۱- برهان.....
۱۴۳	۲- خطابه (تحریک احساسات).....
۱۴۷	۳- موعظه (تعدیل شهوات).....
۱۵۱	۴- پردازش خیال.....
۱۵۲	ب- شیوه‌های مرتبط با موضوع.....
۱۵۲	۱- تک موضوعی.....
۱۵۳	۲- متنوع‌گویی.....
۱۵۳	۳- جامع‌گویی.....
۱۵۶	ج- شیوه‌های تزئینی یا زینده.....
۱۵۶	۱- شعر.....
۱۶۵	۲- سخن آهنگین (نثر مسجع).....
۱۶۹	د- شیوه‌ها و فنون بلاغی.....
۱۶۹	۱- مساوات.....
۱۷۰	۲- موجز‌گویی.....
۱۷۲	۳- سرشار‌گویی (اطناب غیر مخل).....
۱۷۴	ه- شیوه‌ها و فنون آسان ساز.....
۱۷۴	۱- دسته‌بندی یا تقسیم مطالب.....
۱۷۶	۲- شماره‌بندی.....
۱۷۷	۳- جملات کوتاه.....
۱۷۹	۴- داستان‌سرایی.....
۱۸۹	۵- استفاده از ابزار آموزشی.....
۱۹۳	و- شیوه‌ها و فنون جلب توجه مخاطبان.....
۱۹۴	۱- طرح پرسش.....
۱۹۶	۲- ایجاد ابهام و برانگیختن حس کنجکاوی.....
۱۹۷	۳- تاکید بر اهمیت مطلب.....
۱۹۹	۴- استفاده از کلمات خطابی در بین سخنرانی.....
۲۰۱	۵- زاویه انحرافی.....

۲۰۲ شیوه‌های عینیت بخش
۲۰۳ ۱- نمونه و مثال
۲۰۴ ۲- نظیر
۲۰۶ ۳- تشبیه
۲۰۸ ۴- تمثیل

فصل سوم: دیدگاه متداول در مورد «روش سخنرانی» ۲۰۹

۲۱۰ مقدمه
۲۱۱ مراحل اجرای روش سخنرانی
۲۱۱ مرحله اول: آمادگی برای سخنرانی
۲۱۲ مرحله دوم: مقدمه سخنرانی
۲۱۴ مرحله سوم: متن و محتوای سخنرانی
۲۱۶ مرحله چهارم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۱۷ محاسن این روش:
۲۱۸ محدودیتها:
۲۱۹ برآیند حاصل از محاسن و محدودیتها:
۲۲۰ رهنمودها

فصل چهارم: بررسی تطبیقی روش آموزشی سخنرانی از دیدگاه معصومان (علیهم‌السلام) ۲۲۴

۲۲۴ با دیدگاه متداول در رشته علوم تربیتی
۲۲۵ مقدمه
۲۲۵ بررسی تطبیقی مراحل سخنرانی
۲۲۵ اشتراکات
۲۲۶ تفاوتها
۲۲۷ بررسی تطبیقی وظایف و ویژگی‌های سخنران
۲۲۷ در بُعد مسایل اخلاقی
۲۲۹ در بُعد مسایل علمی
۲۳۱ در بُعد مسایل اجتماعی

۲۳۲ بررسی تطبیقی محتوای سخنرانی
۲۳۲ اشتراکات
۲۳۳ تفاوت‌ها
۲۳۴ بررسی تطبیقی شکل و ظاهر سخن
۲۳۴ اشتراکات
۲۳۶ تفاوت‌ها
۲۳۶ بررسی تطبیقی حجم سخنرانی
۲۳۷ اشتراکات
۲۳۷ تفاوت‌ها
۲۳۸ بررسی تطبیقی وظایف مخاطب یا شنونده
۲۳۸ اشتراکات
۲۳۹ تفاوت‌ها
۲۳۹ بررسی تطبیقی شیوه‌های مرتبط با روش سخنرانی
۲۳۹ اشتراکات
۲۴۱ تفاوت‌ها
۲۴۳ نقش زمینه‌های موجود در هر عصر در به کار بستن روش آموزشی سخنرانی
۲۴۳ - ابزار ارتباط جمعی
۲۴۴ - تکنولوژی و ابزارهای آموزشی
۲۴۴ - سهولت استفاده از روش‌های دیگر
۲۴۵ - قوت سخنران
۲۴۵ - رعایت نکات آموزشی در زمینه سخنرانی
۲۴۶ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری:
۲۴۸ فهرست منابع

فصل اول:

کلیات

بیان مساله تحقیق

پیشرفت و کمال انسانها در گرو تربیتی صحیح و اصولی است. از سوی دیگر میان تربیت و آموزش رابطه‌ای به هم تنیده و ناگسستگی وجود دارد به طوری که باید گفت تربیت، بدون آموزش و آگاهی بخشی ممکن نخواهد بود. بخش مهمی از آموزش نیز وابسته به روش‌های آموزشی است. زیرا در هر رشته‌ای از علوم، محتوای آموزشی، مباحثی مشخص و معین است. اما آنچه که در گستره و کیفیت انتقال اطلاعات و ماندگاری آنها تاثیر بسیار دارد، استفاده از روش‌ها و شیوه‌های مختلفی است که متناسب با مقتضیات متفاوت انتخاب می‌گردد. یکی از عمده‌ترین روش‌های آموزشی که شیوه‌های آموزشی بسیاری را نیز در پی دارد، روش آموزشی سخنرانی است.

دانش امروز برای رسیدن به کیفیت آموزشی، راهکارها، روش‌ها و شیوه‌های متفاوتی را ارائه داده است که روش سخنرانی یکی از آنها است. معصومان (علیهم‌السلام) نیز به عنوان پایه‌ها، الگوها و بیان‌گران دین مبین اسلام، دیدگاه خاصی نسبت به روش‌ها و شیوه‌های آموزشی دارند که روش سخنرانی و شیوه‌هایی که به نحوی با آن مرتبط است نیز از آن جمله هستند. ایشان در آموزش‌های خود از این روش استفاده خوبی برده‌اند و علاوه بر اینکه در تکمیل و تکامل این روش کوشش فراوان داشته‌اند، نسبت به بهبود بخشیدن به آن نیز دستور العمل‌هایی را ارائه نموده‌اند.

در این تحقیق ابتدا در پی تدوین روش آموزشی سخنرانی و شیوه‌های مرتبط با آن از منظر معصومان (علیهم‌السلام) هستیم و سپس به تطبیق مدل مطرح شده از سوی معصومان (علیهم‌السلام) با آموزه‌های متداول در رشته علوم تربیتی خواهیم پرداخت.

اهمیت و ضرورت تحقیق

تخصصی شدن دانش تربیتی در زمینه روش‌ها و فنون آموزشی از یک سو و عدم تبیین دقیق آموزه‌های دینی در حوزه آموزش و تربیت از سوی دیگر، ضرورت پرداختن به این مساله را روشن می‌سازد. در میان روش‌های آموزشی، روش سخنرانی به عنوان یک روش پر کاربرد مطرح است که حتی در دنیای کنونی جایگاه خود را حفظ نموده است. همچنین شیوه‌های بسیاری در ارتباط با این روش وجود دارد که هر یک راهی کارا برای انتقال آموزه‌ها به حساب می‌آید.

روشن ساختن و واضح نمودن دیدگاه معصومان (علیهم‌السلام) به عنوان برترین الگوهای دینی در زمینه‌های مختلف تربیتی ما را به تکامل علمی و عملی نزدیکتر می‌کند که بررسی تطبیقی آن با آموزه‌های متداول بشری در این زمینه بر این رشد و پیشرفت خواهد افزود. بنابراین پرداختن به موضوع روش‌های آموزش که یکی از موضوعات مهم در این عرصه است، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است که روش سخنرانی از عمده‌ترین این روش‌ها است.

اهداف تحقیق

- دستیابی به تصویری کلی از دیدگاه معصومان (علیهم‌السلام) در مورد روش آموزشی سخنرانی و برخی از شیوه‌های مرتبط با آن.
- ارائه روش آموزشی سخنرانی از دیدگاه اسلام، به عنوان روشی کارا به مربیان و اساتید.
- دستیابی به بخشی از نظام آموزش یا تربیت اسلامی و تطبیق آن با آموزه‌های متداول بشری.

سوالات تحقیق

- ۱- دیدگاه معصومان (علیهم‌السلام) در مورد روش سخنرانی چیست؟
- ۲- در دیدگاه معصومان (علیهم‌السلام) چه شیوه‌هایی در ذیل روش سخنرانی مطرح است؟
- ۳- اهم مسایلی که در دیدگاه متداول در رشته علوم تربیتی نسبت به روش سخنرانی وجود دارد، چیست؟
- ۴- آیا بین این دو دیدگاه اختلاف زیادی در این زمینه وجود دارد؟
- ۵- بر فرض اختلاف، موارد اختلاف و اشتراک میان این دو دیدگاه، چیست؟
- ۶- نقش زمینه‌های موجود در هر عصر که برآمده از علم، امکانات و تجربه بشر می‌باشد در به کار بستن (یا نبستن) این روش آموزشی، چیست؟

پیشینه تحقیق

در برخی از منابع تربیت دینی به صورت مستقیم یا غیر مستقیم، به تفصیل یا مختصر و گذرا به موضوع روش‌های آموزشی از دیدگاه اسلام پرداخته شده است. همچنین در برخی از منابعی که حوزه مسایل دینی نگاشته شده است، نیز به موضوع سخنرانی پرداخته شده است. شاید بتوان مطالب مرتبط با این موضوع را در چهار دسته از منابع پیگیری نمود:

دسته اول: منابعی که به مساله روش‌های آموزش در قرآن و یا سیره اهل بیت (علیهم‌السلام) پرداخته‌اند:
تحقیقاتی که تا کنون به این موضوع پرداخته‌اند، دو پایان‌نامه کارشناسی ارشد است:

۱- روش‌های تعلیم در قرآن و سنت^۱:

محقق در این پژوهش به طور گسترده هر آنچه را که در علوم روز به عنوان روش‌های آموزش مطرح است عنوان داشته و گویا سعیش بر این بوده تا شواهدی از قرآن و حدیث به عنوان امضای شارع بدست آورد. با این وجود در این تحقیق به روش سخنرانی بسیار اندک پرداخته شده است.

۱. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده اصول دین که به صورت کتاب چاپ شده است: مهدی برومند، شیوه‌های تعلیم در قرآن و سنت، رشت، کتاب مبین، ۱۳۸۰.

۲- آداب و روش‌های آموزش در سیره معصومین (علیهم‌السلام):^۱

در این تحقیق، روش خطابه در قالب روش‌های گفتاری مطرح گردیده است که با تطبیقی که در انتهای این بخش صورت پذیرفته است، چنین نتیجه می‌گیرد که روش تدریس سخنرانی با روش خطابه‌ای که توسط معصومان (علیهم‌السلام) به کارگیری شده است، متفاوت است.

دسته دوم: منابعی که به صورت مستقیم به موضوع سخنرانی در منظر آموزه‌های دینی پرداخته‌اند:

۱- کتاب سخن و سخنوری^۲:

در این کتاب به برخی از ویژگی‌های سخنران، شنونده و محتوا پرداخته شده است. اگرچه این کتاب منبع خوبی است و ما نیز در این تحقیق از آن استفاده لازم را برده‌ایم، اما می‌توان گفت که در این کتاب به برخی از گوشه‌های روش سخنرانی از دیدگاه اسلام پراخته شده است.

۲- درباره سخن و سخنوری^۳:

اگرچه این کتاب به تفصیل به بسیاری از مسایل مرتبط با روش سخنرانی پرداخته است، اما تنها به برخی از انواع سخنرانی مثل خطابه و سخنرانی آموزشی پرداخته است و در آن مطلبی در قالب شیوه دیده نمی‌شود. گویا مقصود از شیوه همان نوع است.

۳- اصول و مبادی سخنوری^۴:

این کتاب که با حذف و اضافات کتاب قبل پدید آمده است، به ویژگی‌های سخنران و محتوای سخن به تفصیل پرداخته است. همچنین به مواد سخنرانی که می‌تواند برهانی، جدلی یا مغالطه‌ای باشد، نیز اشاره‌ای دارد. گذشته از آنکه به انواع خطابه (سیاسی، قضایی، دینی و رزمی) پرداخته است.

۱. پایان نامه کارشناسی ارشد پژوهشکده حوزه و دانشگاه که به صورت کتاب چاپ شده است: سید علی حسینی‌زاده، پیشین.

۲. محمد تقی فلسفی، سخن و سخنوری، تهران، انتشارات الحدیث، ۱۳۶۸، چاپ دوم.

۳. محمد باقر شریعتی سبزواری، درباره سخن و سخنوری (پیشینه، انواع و شیوه‌های سخنوری و گفتگو)، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۵، چاپ سوم.

۴. محمد باقر شریعتی سبزواری، اصول و مبادی سخنوری، قم، دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم، ۱۳۷۶، چاپ دوم.

دسته سوم: منابعی که در زمینه تبلیغ و یا روش‌های تبلیغی نگاشته شده است:

۱- قرآن و تبلیغ^۱:

در این کتاب مسائلی عنوان آداب تبلیغ، صفات مبلغ، شیوه‌های تبلیغ و وظایف مبلغ مطرح گردیده است که بسیاری از آنان به سخنرانی نیز مرتبط می‌شود. البته بسیاری از مطالب به صورت اجمالی و یا تیتروار بیان شده است.

۲- روش‌های تبلیغ و سخنرانی^۲:

در فصل دوازدهم این کتاب برخی از شیوه‌ها و هنرهای سخنرانی همچون فصاحت، بلاغت و گفتار کوتاه مطرح شده‌اند. اما گویا نویسنده تفاوتی میان ویژگی، هنر و شیوه نداده است و همه آنها را با همدیگر و در یک قالب بیان نموده است.

۳- شیوه‌های تعلیم و تبلیغ^۳:

۴- التبلیغ فی الکتاب و السنة^۴:

فصل چهارم این کتاب به خصائص مبلغ اختصاص دارد که برخی از آنها به ویژگی‌های سخنران نزدیک است. همچنین فصل پنجم و ششم کتاب نیز به ترتیب درباره آداب و آفات تبلیغ است که مسایل مرتبط با سخنرانی را نیز می‌توان در آن یافت.

۱. محسن قرائتی، قرآن و تبلیغ، تهران، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۷۷.

۲. احمد صادقی اردستانی، روش‌های تبلیغ و سخنران، قم، دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم، ۱۳۷۴.

۳. علی اکبر بابازاده، شیوه‌های تعلیم و تبلیغ، قم، انتشارات دانش و ادب، ۱۳۸۲.

۴. محمد محمدی ری‌شهری، التبلیغ فی الکتاب و السنة، قم، دارالحدیث، ۱۳۷۹.

دسته چهارم: منابع جامع روایی که به برخی از موضوعات مرتبط با سخنرانی پرداخته‌اند.

۱- بحار الانوار^۱:

برخی از ابواب این کتاب به صورت مستقیم یا غیر مستقیم با موضوع تحقیق مرتبط است. برای نمونه بسیاری از خطبه‌ها و سخنان ائمه (علیهم‌السلام) به صورت یکجا در برخی از ابواب این کتاب جمع‌آوری شده است. مانند باب خطب امیرالمؤمنین (علیه‌السلام).

۲- وسایل الشیعة^۲:

به برخی از آداب سخنرانی در قالب احکام خطبه عید یا جمعه اشاره شده است. همچنین ابوابی که به نحوی در مورد سخن گفتن است، ارتباطی با موضوع سخن پیدا می‌کند.

۳- مستدرک الوسائل^۳:

تکمله برخی روایات وسایل را می‌توان در این کتاب پیدا نمود.

۴- غررالحکم^۴:

مرحوم آمدی در قسم سوم از کتاب خود را به روایات اخلاقی اختصاص داده است که باب اول آن «القول فی القول و اللسان و ما حولهما» است. در این باب روایات بسیاری وجود دارد که می‌تواند به موضوع تحقیق مرتبط باشد.

۴- میزان الحکمة^۵:

موضوعاتی همچون الخطبة، الفصاحة، الکلام، اللسان و الموعظة در این کتاب وجود دارد که مرتبط به موضوع تحقیق است.

۱. علامه محمد باقر مجلسی، بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار علیهم‌السلام، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۴ ق.

۲. محمد بن حسن حرّ عاملی، تفصیل وسائل الشیعة إلى تحصیل مسائل الشریعة، قم، مؤسسه آل‌البتیت علیهم‌السلام، ۱۴۰۹ ق.

۳. محدث نوری، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، قم، مؤسسه آل‌البتیت علیهم‌السلام، ۱۴۰۸ ق.

۴. عبدالواحد بن محمد بن تمیم آمدی، غرر الحکم، قم، انتشارات دفتر تبلیغات، ۱۳۶۶.

۵. محمد محمدی ری‌شهری، میزان الحکمة، قم، دارالحديث، ۱۳۸۶، چاپ هفتم.